

Prínos krajinnej ekológie k metodike hodnotenia environmentálnych vplyvov

M. Kozová, J. Drdoš, K. Pavličková, I. Belčáková: Input of the Landscape Ecology to the Methodology of Environmental Impact Assessment. Život. Prostr., Vol. 41, No. 3, p. 135 – 141, 2007.

Slovak landscape ecologists have been actively participating in the tasks of the environmental impact assessment of big constructions and activities including the tasks focused on protection, creation and restoration of the environment since the 1970s. Landscape ecologists along with lawyers, ecologists, geographers, sociologists and other experts have collaborated in tasks related to preparation of the Slovak legislation in the area of environmental impact assessment since 1992. They were co-authors of the Act No. 127/1994 on Environmental Impact Assessment. They also collaborated in regulations to the Act and were the first to test them in practice using the model example of water works Žilina. The landscape ecology philosophy was transposed into the structure of environmental impact statement as well as to the remaining steps of an assessment. Experience and methodological handbooks formed an appropriate basis for preparation of a new Act No. 24/2006 on Environmental Impact Assessment that became effective on the 1st February 2006.

Slovenskí krajinní ekológovia sa už od 70. r. minulého storočia aktívne podieľali na úlohách zameraných na posudzovanie vplyvov významných stavieb a činností na životné prostredie a ďalších úlohách zameraných na ochranu, tvorbu a obnovu životného prostredia. Išlo o vypracovanie špecializovaných ekologických štúdií alebo tzv. bioprojektov. Ako príklady môžeme uviesť ekologické štúdie a bioprojekty spracované v 70. – 80. r. minulého storočia. Boli to napr. štúdie vypracované pred výstavbou Liptovskej Mary, bioprojekt zameraný na posudzovanie vplyvov pripravovaného vodného diela Gabčíkovo-Nagymaros, posudzovanie vplyvu navrhovanej rýchlodráhy na životné prostredie mesta Bratislava, posudzovanie zámerov výstavby nových sídlisk, návrhov na zmeny vo využívaní poľnohospodárskej krajiny, nových rekreačných areálov, priemyselných prevádzok, obnovu silne narušeného územia (napr. bioprojekt Jelšava-Lubeník) a pod. Začiatkom 90. r. minulého storočia sa získali bohaté metodické skúsenosti aj pri posudzovaní alternatív Sústavy vodných diel Gabčíkovo-Nagymaros.

Prvá práca o hodnotení vplyvov navrhovaného zámeru činnosti (vodné dielo Liptovská Mara) na kraji-

nu bola publikovaná už 3 roky po založení prvého interdisciplinárne orientovaného pracoviska SAV – Ústavu biológie krajiny. Prirodzeným dôsledkom toho bolo, že krajinná ekológia sa vďaka jej koncepcii a teoreticko-metodickému aparátu stala bázou komplexne orientovaných environmentálnych programov na Slovensku. Teoretické i praktické skúsenosti sa preto mohli veľmi dobre využiť pri príprave novej legislatívy pre túto oblasť.

Inštitút posudzovania vplyvov na životné prostredie bol do právneho systému bývalého Československa zavedený zákonom č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí. Zákon č. 127/1994 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie, ktorý podrobne upravil túto problematiku pre Slovensko, bol schválený 29. 4. 1994 a nadobudol účinnosť 1. 9. 1994. Zahŕňal požiadavky Smernice č. 85/337/EHS o posudzovaní vplyvov niektorých verejných a súkromných projektov na životné prostredie (neskôr novelizovanej Smernicou Rady č. 97/11/ES) a Dohovoru EHK OSN o hodnotení vplyvov na životné prostredie presahujúcich štátne hranice (Dohovoru z Espoo).

Krajinní ekológovia spolu s právnikmi, ekológmi, geografmi, sociológmi a ďalšími odborníkmi už od

r. 1992 spolupracovali na úlohách súvisiacich s tvorbou slovenskej legislatívy v oblasti posudzovania vplyvov na životné prostredie. Boli spolutvorcami uvedeného zákona č. 127/1994 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie v znení neskorších predpisov, vykonávacích vyhlášok a jeho prvými overovateľmi v praxi na modelovom príklade vodného diela Žilina.

Inštitút posudzovania vplyvov na životné prostredie bol v našom právnom poriadku nový. Pri jeho príprave nešlo však iba o vypracovanie právneho predpisu. Bolo treba vopred, ešte pred nadobudnutím účinnosti zákona, uskutočniť inštitucionálne a organizačné opatrenia, overiť navrhovaný postup posudzovania vplyvov na vybraných zámeroch činností, organizovať školenia a semináre, vypracovať metodické príručky a zabezpečiť ďalšie opatrenia. Zákon priniesol nový model prístupu k posudzovaniu vplyvov činností, zásadných rozvojových koncepcií a všeobecne záväzných právnych predpisov. Jeho uplatňovanie kládlo vysoké nároky na komunikatívnosť vzájomných väzieb medzi všetkými účastníkmi procesu. Zákon okrem iného zaviedol kvalitatívne nový stupeň účasti verejnosti na rozhodovacom procese v oblasti životného prostredia.

Účelom zákona č. 127/1994 Z. z. bolo upraviť postup pri komplexnom odbornom a verejnom posudzovaní pripravovaných stavieb, zariadení a iných činností určených podľa tohto zákona pred rozhodnutím o ich povolení podľa osobitných predpisov, ako aj pri hodnotení návrhov niektorých rozvojových koncepcií a všeobecne záväzných právnych predpisov z hľadiska ich predpokladaného vplyvu na životné prostredie. Zákon podrobne upravil postup posudzovania vplyvov činností na životné prostredie i vplyvov presahujúcich štátne hranice vrátane účasti verejnosti.

Proces posudzovania vplyvov navrhovaných (prípravovaných, projektovaných) činností na životné prostredie (*Environmental Impact Assessment* – EIA) vychádza zo základných princípov starostlivosti o životné prostredie, ktoré nadväzujú o. i. na základné ľudské práva a slobody zakotvené v Listine základných práv a slobôd, inkorporovanej do Ústavy Slovenskej republiky.

Zákon zaviedol (hoci vo veľmi jednoduchej forme) aj požiadavku strategického environmentálneho hodnotenia (*Strategic Environmental Assessment* – SEA). V štvrtej časti, v kapitole venovanej hodnoteniu návrhov rozvojových koncepcií a všeobecne záväzných právnych predpisov, sa uvádzalo, aby návrhy zásadných rozvojových koncepcií a územnoplánovacej dokumentácie (veľkých územných celkov a sídelných útvarov vybraných miest), obsahovali aj hodnotenie z hľadiska ich predpokladaných vplyvov na životné prostredie a podľa potreby tiež návrh opatrení na vy-

lúčenie alebo zníženie nepriaznivých vplyvov. Aj napriek tomu, že tento postup umožňoval aplikovať iba zjednodušený postup SEA, išlo o významný pokrok v porovnaní s predchádzajúcimi postupmi prípravy zásadných rozvojových koncepcií, plánov, programov a všeobecne záväzných právnych predpisov v Slovenskej republike.

Za účelom harmonizácie slovenskej legislatívy s právom EÚ bol neskôr prijatý zákon č. 391/2000 Z. z., ktorým sa menil a doplňal zákon č. 127/1994 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie. Táto novela upravila (rozšírila) zoznam činností podliehajúcich posudzovaniu. V prílohe 2a boli určené kritériá zisťovacieho konania z hľadiska povahy a rozsahu navrhovanej činnosti, miesta jej vykonávania a významu očakávaných vplyvov.

Zákon č. 127/1994 Z. z. stratil platnosť 31. 1. 2006, pretože 1. 2. 2006 vstúpil do platnosti zákon č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Tento nový zákon už obsahuje všetky požiadavky z nových smerníc EÚ (napr. Smernice č. 2001/42/ES o posudzovaní účinkov niektorých plánov a programov na životné prostredie, Smernice č. 2003/35/ES, ktorou sa zabezpečuje účasť verejnosti na navrhovaní určitých plánov a programov týkajúcich sa životného prostredia a ktorou sa menia a dopĺňajú s ohľadom na účasť verejnosti a prístup k spravodlivosti Smernice č. 85/337/EHS a Smernice č. 97/11/ES) a relevantných medzinárodných dohovorov (Dohovoru EHK OSN o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia, 1998 a Protokolu o strategickom environmentálnom hodnotení k Dohovoru o vplyvoch na životné prostredie presahujúcich štátne hranice, Kyjev, 2003).

V novom zákone je rovnomerne upravený proces posudzovania vplyvov návrhov stratégií, rozvojových koncepcií, plánov a programov (SEA), ako aj projektov, stavieb, zariadení a iných činností (EIA) na životné prostredie. Navyše, proces strategického hodnotenia vplyvov územnoplánovacej dokumentácie má upravený samostatný postup. V súlade s požiadavkami Protokolu o SEA sa venuje zvýšená pozornosť aj vplyvom na zdravie. Nový zákon prakticky celú časť týkajúcu sa procesu posudzovania vplyvov činností prebral z pôvodnej právnej úpravy. Zmeny v posudzovaní vplyvov činností nie sú zásadného vecného charakteru. Hlavné princípy a postup jednotlivých krokov zostávajú zachované, upravujú a menia sa najmä niektoré podrobné úpravy (napr. týkajúce sa kompetencií účastníkov).

Uvedené zhodnotenie len potvrdzuje, že spolupráca právnikov s odborníkmi z danej problematiky (krajinými ekológmi, geografi, sociológmi a pod.) po-

mohla pripraviť úspešný právny predpis, ktorý sa v praxi osvedčil a bez väčších zmien sa v procese posudzovania uplatňuje už viac ako 12 rokov.

Krajina ako základný pojem v posudzovaní vplyvov na životné prostredie

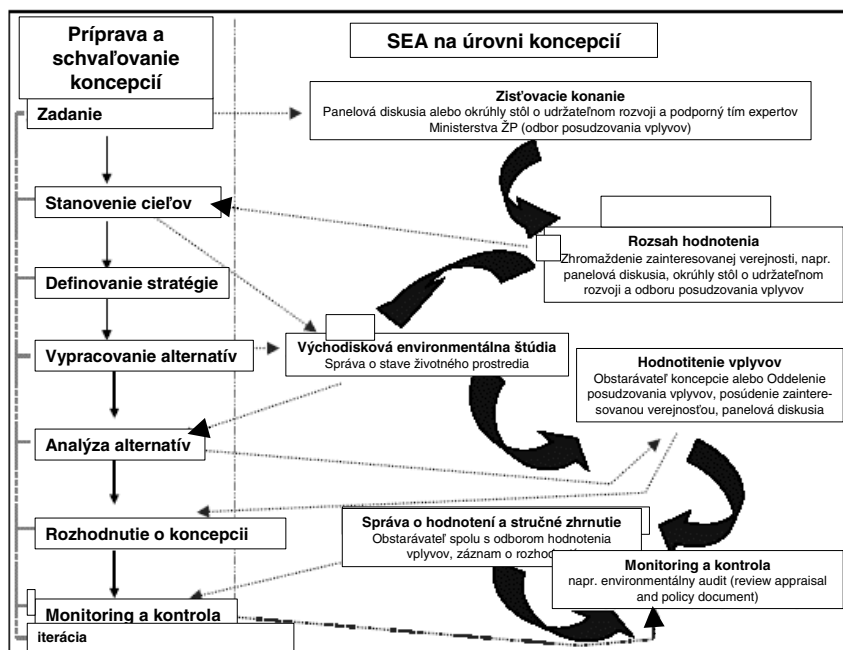
Špecifikom posudzovania vplyvov na životné prostredie na Slovensku je skutočnosť, že sa veľký dôraz kladie na krajinu, ktorá sa stotožňuje so životným prostredím. Stav kvality krajiny sa preto zároveň považuje za stav kvality životného prostredia.

Do našej legislatívy (zákona č. 237/2000 Z. z., ktorým sa novelizoval zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov) sa prevzala definícia pojmu *krajina* z krajinnej ekológie: „*krajina je komplexný systém priestoru, polohy, georeliéfu a ostatných vzájomne funkčne prepojených hmotných prírodných a človekom pretvorených aj vytvorených prvkov, najmä geologického podkladu a pôdotvoreného substrátu, vodstva, pôdy, rastlinstva a živočíšstva, umelých objektov a prvkov využitého územia, ako aj ich väzieb vyplývajúcich zo sociálno-ekonomických javov v krajine. Krajina je životným prostredím človeka a ostatných živých organizmov.*“

V návrhu zákona o krajinnom plánovaní je nasledujúca definícia krajiny: „*krajina je komplexný systém priestoru, polohy, georeliéfu a zložiek životného prostredia, zložený z ich prírodných a človekom pretvorených aj vytvorených navzájom funkčne prepojených prvkov, ktorý vytvára životné prostredie človeka a ostatných živých organizmov.*“

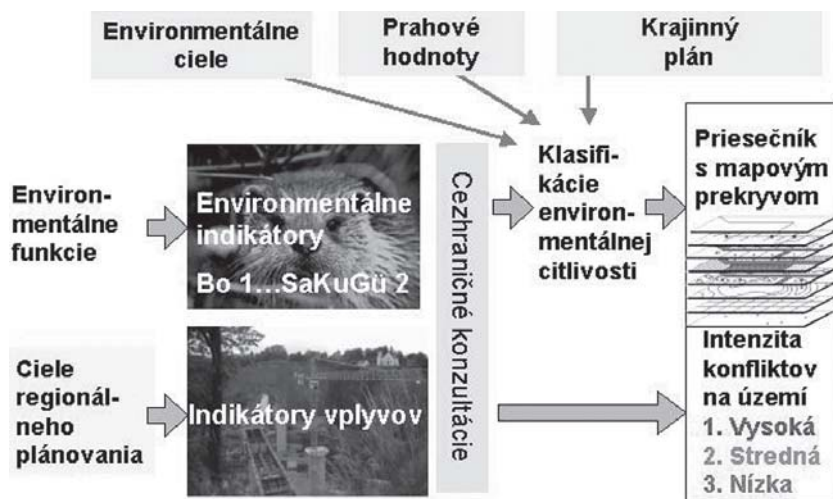
Keďže podľa uvedených definícií krajina je životným prostredím človeka, rovnakú pozornosť ako krajine treba pri posudzovaní vplyvov venovať aj človeku (dotknutému obyvateľstvu) a jeho aktivitám. Aj preto, že bez poznatkov o človeku a jeho činnostiach nemožno správne identifikovať antropogénne javy a premeny krajiny.

Rovnaký dôraz ako na podmienky existencie človeka treba klásť aj na existenčné podmienky rastlinstva a živočíšstva (v intenciách zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov).

Príklad integrácie existujúcich postupov a nástrojov do strategického environmentálneho hodnotenia a prípravy rôznych sektorových koncepcií (autor: Belčáková, 2006)

Významnou súčasťou informácií o krajine sú údaje o ekologickej únosnosti, ktoré sa získavajú analýzou citlivosti (zraniteľnosti) jednotlivých prírodných zložiek krajiny a faktorov kvality a pohody života človeka na predpokladané vplyvy (Drdoš a kol., 1996). Z porovnania ekologickej únosnosti krajiny s priestorovým výskytom a intenzitou environmentálnych problémov (kontaminácie a narušenie prírodných zložiek krajiny a jej štruktúry, výskytu ďalších nepriaznivých vplyvov, ako je hluk, žiarenie a pod.) vyplýva priestorová syntéza zaťaženia krajiny (priestorové rozmiestnenie a veľkosť environmentálnych problémov). Každý nepriaznivý vplyv totiž zaťažuje krajinu. Ide o zaťaženie reálnej, ale aj vnímanej krajiny, t. j. jej obrazu a scenérie. Aby sme predišli deštrukcii krajiny (jej zložiek, topickej, chorickej i vizuálnej štruktúry, vlastností, hodnôt a narušeniu kvality a pohody života človeka) je nevyhnutné stanoviť prahové hodnoty tohto zaťaženia (ekologickú únosnosť). Prahová hodnota zaťaženia krajiny vyjadruje mieru prípustného zaťaženia jej jednotlivých zložiek. Vychádza najmä z hygienických limitov alebo odborného konsenzu (napr. prijateľnej miery narušenia prirodzeného rastlinného spoločenstva). Limity ekologickej únosnosti určujúce kritický prah zaťaženia krajiny spracovali Drdoš a Hrnčiarová (2005), ktorí rozlišujú priestorové, geo-

Príklady indikátorov v strategickom environmentálnom hodnotení (SEA) pre regionálne plánovanie (zdroj: Ratsdok., Múnchen, 1997)

komponentné, geodynamické, ekologické, ekosozologické, kultúrnohistorické, hygienické a bezpečnostné limity.

Zákon č. 127/1994 Z. z. zakotvil hodnotenie ekologickej únosnosti krajiny (resp. hodnotenie prípustného zaťaženia krajiny), aby sa presnejšie určil dôsledok plánovanej činnosti na krajinu. Syntéza ekologickej únosnosti územia a jej klasifikácia podľa zraniteľnosti sa stala povinnou súčasťou správy o hodnotení, ktorá sa vypracúva v posudzovaní vplyvov na životné prostredie na úrovni projektov. Niektoré metodické postupy vychádzajúce z metodiky LANDEP a metodiky ekologickej únosnosti krajiny sa využili aj pri strategickom environmentálnom hodnotení plánov a programov, najmä v oblasti územného plánovania pri definovaní kumulatívnych vplyvov. Tieto požiadavky v upravenej forme obsahuje nový zákon č. 24/2006 Z. z. Uvedený komplexný prístup k analýze a hodnoteniu odzrkadľuje holistické ponímanie krajiny, nevyhnutné pri rozhodovaní o jej využívaní.

Chápanie krajiny v posudzovaní vplyvov na životné prostredie je v plnej miere kompatibilné s koncepciou udržateľného rozvoja, ktorá je bázou hodnotenia vplyvov. Vplyvy možno začleniť do troch základných dimenzií podľa tejto koncepcie: environmentálnej, sociálnej a ekonomickej. Uvedené dimenzie tvoria neoddeliteľnú jednotu. Podstatou rozhodovania v riadení spoločnosti a regionálneho rozvoja je, aby sa rovnocenne zohľadňovali všetky tri, t. j. aby sa nepreferovala jedna na úkor druhých dvoch. Táto zá-

sada je záväzná aj pre posudzovanie vplyvov strategických dokumentov a navrhovaných činností na životné prostredie, t. j., že sa musia posudzovať rovnocenne z hľadiska environmentálneho, sociálneho i ekonomickeho.

V SR sa už r. 1993 začala vytvárať metodická základňa na chápanie pojmu *vplyv na životné prostredie*. Podľa Kozovej a kol. (1995) bola kritériom členenia vplyvov predstava človeka o kvalite životného prostredia a záujem na jej udržaní. Priaznivý vplyv zlepšuje kvalitu životného prostredia pre človeka, nepriaznivý ju rôznou mierou znižuje. Závažný negatívny vplyv je taký, ktorý mení alebo poškodzuje životné prostredie nad prahom ekologickej únosnosti. Prahová hodnota

vyjadruje mieru prípustného zaťaženia jeho jednotlivých zložiek. Priaznivé vplyvy majú najčastejšie ekonomický alebo spoločenský charakter (rast zamestnanosti, nové pracovné príležitosti, hospodársky rozvoj územia atď.).

Problematika kumulatívnych vplyvov je samostatnou oblasťou, ktorá sa opisuje metodicky skôr v rámci strategického environmentálneho hodnotenia, aj keď kumulatívne vplyvy sú neoddeliteľnou súčasťou aj hodnotenia vplyvov jednotlivých činností.

Veľmi dôležitá je *významnosť vplyvu*, ktorá sa prakticky uplatňuje najmä pri vplyvoch presahujúcich štátne hranice. Významné vplyvy sa stanovujú napr. podľa kritérií veľkosti, intenzity a časovej mierky. Významnosť vplyvu závisí aj od jeho dôležitosti z hľadiska spoločnosti, regiónu, dotknutých záujmov a miestneho obyvateľstva. V prípade vplyvov presahujúcich štátne hranice sa zaužíval pojem *závažný vplyv*. Túto problematiku komplexne riešili Pavličková a kol. (1996, 1997).

Všetky práce metodického i aplikačného charakteru vyústili do komplexnej charakteristiky vplyvu na životné prostredie, ako ju uvádza zákon č. 24/2006 Z. z.: „*vplyv na životné prostredie je akýkoľvek priamy alebo nepriamy vplyv na životné prostredie vrátane vplyvu na zdravie, flóru, faunu, biodiverzitu, pôdu, klímu, ovzdušie, vodu, krajinu, prírodné lokality, hmotný majetok, kultúrne dedičstvo a vzájomné pôsobenie medzi týmito faktormi.*“

Zákon uvádza aj charakteristiku hodnotenia vplyvov: „*hodnotenie vplyvov na životné prostredie je komplexné zistenie, opísanie a vyhodnotenie predpokladaných vply-*

vov strategického dokumentu a navrhovanej činnosti na životné prostredie vrátane porovnania s existujúcim stavom životného prostredia v mieste ich vykonávania a v oblasti jej predpokladaného vplyvu vrátane prípravy správy o hodnotení, uskutočnenia konzultácií, zohľadnenia záverečného stanoviska, správy o hodnotení.“

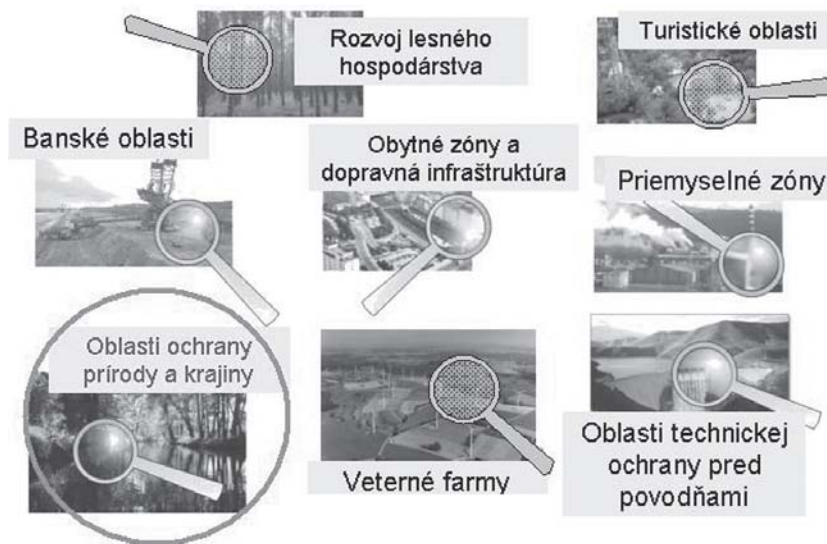
Na základe výsledkov uvedení štúdií Drdoš (2005) zhrnul problematiku vplyvov. Činnosti pôsobia v zásade na:

- prírodné zložky krajiny (prírodné vplyvy),
- krajinu (ako geosystém a ekosystém), jej štruktúru a využívanie (geoeosystémové vplyvy), chránené územia a prvky územného systému ekologickej stability (ekozozologické vplyvy),
- obraz krajiny (vizuálne vplyvy),
- obyvateľstvo (sociálne vplyvy),
- hospodárstvo a jeho odvetvia (ekonomické vplyvy),
- hmotné i nehmotné zložky kultúry (kultúrne vplyvy).

Takto chápané delenie vplyvov v plnej miere odráža analytické postupy uplatňované v krajinnoekologických štúdiách.

Nové metódy posudzovania vplyvov na životné prostredie

Metodické otázky posudzovania vplyvov sa v období 1992 – 2006 riešili vo viacerých vedeckých a vedeckotechnických projektoch. Prvým z nich bol vedecko-technický projekt *Hodnotenie vplyvov stavieb a činností na kvalitu životného prostredia* (1991 – 1993), ktorého koordináciou boli poverení krajinní ekológovia. Ich ďalšia práca sa prejavila aj pri návrhoch metodických postupov v r. 1993 – 2006, keď bola vypracovaná séria metodických príručiek zaoberajúcich sa nielen procesom posudzovania vplyvov navrhovaných činností, ale aj metódami hodnotenia vplyvov konkrétnych súborov činností na životné prostredie. V období 1994 – 2006 bolo vypracovaných viac ako 30 metodických príručiek pre rôzne typy činností a tematické oblasti súvisiace s procesom EIA. Okrem toho boli vypracované a priebežne aktualizované metodické príručky pre SEA rozvojových koncepcií (vo vymedzených oblastiach – sektoroch), územnoplánovacej dokumentácie a všeobecne záväzných právnych predpisov. Vybrané príručky sa venovali aj metodickým zásadám na výkon návr-

Príklady rozvojových koncepcií podliehajúcich hodnoteniu (zdroj: Ratsdok., Múnchen, 1997)

hu vyhlášky k SEA. V príručkách venovaných SEA sa dôraz kládol aj na posúdenie súladu rozvojových dokumentov s princípmi, kritériami a indikátormi udržateľného rozvoja. Vypracovali ich širšie autorské kolektívy, v prevažnej väčšine boli v nich zastúpení krajinní ekológovia.

Ku skvalitneniu praktického uplatňovania zákona č. 127/1994 Z. z. o posudzovaní vplyvov činností na životné prostredie významnou mierou prispeli dve knižné publikácie: *Posudzovanie vplyvov na životné prostredie I. diel, zákon s komentárom* (Úradníček a kol., 1994) a *Posudzovanie vplyvov na životné prostredie, II. diel. Komentár ku krokom posudzovania vplyvov činností s príkladmi odporúčaných postupov a metód* (Kozová a kol., 1995). Na oboch sa aktívne podieľali krajinní ekológovia.

Metodickým otázkam posudzovania vplyvov na životné prostredie sa venovali aj vedecké projekty. V r. 2000 – 2002 pracovníci PRIF UK v Bratislave a Fakulty architektúry STU v Bratislave spoločne riešili projekt VEGA č. 1/7257/20 *Tvorba krajinnoekologických metód pre regionálne environmentálne hodnotenie*. Pri riešení projektu sa využili aj výsledky získané z vedeckotechnických projektov SEA. V rámci projektu sa vypracoval prehľad o teoretických princípoch a metodických postupoch regionálneho environmentálneho hodnotenia. Osobitná pozornosť sa venovala metodickým východiskám a súčasnému stavu rozpracovania princíпов, kritérií a indikátorov udržateľného rozvoja a vypracoval sa návrh testu trvalej udržateľnosti. Významné

výsledky sa dosiahli pri hodnotení kumulatívnych účinkov strategických dokumentov a vypracoval sa postup ich mapového vyjadrenia (napr. Belčáková, 2001). Navrhnuté metodické postupy SEA sa v r. 2000 a 2001 úspešne overili pri hodnotení variantov konceptu riešenia územného plánu hlavného mesta SR Bratislavy a slúžili ako modelové riešenie pre iné územia. Výsledky projektu zhrnula monografia *Krajinnoekologické metódy v regionálnom environmentálnom hodnotení* (Kozová, Bedrna, 2003). Považujeme tiež za významné, že dosiahnuté výsledky boli r. 2001 zaradené ako vzorová prípadová štúdia do projektu Európskej komisie.

Cieľom nadväzujúceho vedeckého projektu VEGA č. 1/1293/04 *Metódy hodnotenia kumulatívnych účinkov v krajinnoekologickom a environmentálnom výskume* bolo vypracovať prehľad metód hodnotenia kumulatívnych účinkov, ktoré sa využívajú v krajinnoekologickom a environmentálnom výskume u nás i v zahraničí a vybrané metódy overiť na modelových príkladoch. Projekt sa riešil v r. 2004 – 2006 na dvoch pracoviskách: PRIF UK a Ústave krajinej ekológie SAV v Bratislave. Projekt sa venoval aj otázkam strategického environmentálneho hodnotenia (Kozová, 2006), kde je hodnotenie kumulatívnych účinkov osobitne významné.

* * *

Spoločenské zmeny v r. 1989 sa uskutočnili v období, keď slovenská krajinná ekológia, zameraná na riešenie environmentálnych problémov, bola už pripravená na náročné úlohy spojené s implementáciou európskej environmentálnej legislatívy. Krajinná ekológia sa tým stala koncepciou bázou najmä pre metodiky EIA a SEA. Umožnilo to aj založenie Katedry krajinej ekológie PRIF UK v Bratislave r. 1992 a Centra EIA pri tejto katedre, ktoré prevzalo koordináciu a riešenie vedecko-technického projektu *Vypracovanie metodických príručiek pre uplatňovanie zákona NR SR o posudzovaní vplyvov stavieb a činností na životné prostredie* (1993 – 1998). Metodiky na posudzovanie vplyvov na životné prostredie rozvíjali i ďalšie pracoviská – Centrum EIA pri Fakulte architektúry ŠTU v Bratislave, Ústav krajinej ekológie SAV v Bratislave i niektoré Centrá EIA vytvorené na univerzitných pracoviskách (napr. SPU v Nitre). Tieto metodiky jedinečne skĺbili analytické (merologické) a syntetické (holistické) prístupy k riešeniu očakávaných environmentálnych dôsledkov. Úlohu vypracúvania metodík neskôr (po r. 2000) prevzala aj Slovenská agentúra životného prostredia v Banskej Bystrici. Všetky metodické materiály sa pripravovali v koordinácii s Odborom posudzovania vplyvov na životné prostredie MŽP SR v Bratislave.

Prvý zákon o posudzovaní vplyvov na životné prostredie, ktorý nadobudol účinnosť 1. 9. 1994, svo-

jou komplexnosťou predstihol vtedajšie zákony mnohých krajín sveta. Z porovnania zákona č. 127/1994 Z. z. s inými platnými právnymi normami z oblasti posudzovania vplyvov na životné prostredie možno bez nadsadenia konštatovať, že tento zákon svojou komplexnosťou, demokratickosťou, modernosťou a pod. predstihol v tom čase platnú právnu úpravu v Európskej únii ustanovenú Smernicou Rady č. 85/337/EHK a svojou filozofiou i väčšinou ustanovení bol v súlade i s novou právnou úpravou, ktorú v tom čase predstavovala Smernica Rady č. 97/11/ES z 3. marca 1997, ktorou sa menila a dopĺňala Smernica Rady č. 85/337/EHK.

Krajinná ekológia na Slovensku vniesla už do prvého zákona o posudzovaní vplyvov špecifické prístupy, ktoré sa vyznačujú komplexným, holistickým chápaním jednotlivých problémov a už v tom čase aj rozpracovaním metodiky strategického environmentálneho hodnotenia. Krajinnnoekologická koncepcia sa premietla do štruktúry správy o hodnotení vplyvov, ale aj do ostatných krokov posudzovania. Významnú úlohu zohrali metodické príručky, z nich z hľadiska formovania obsahu správy o hodnotení mala osobitný význam metodická príručka o ekologickej únosnosti krajiny (Drdoš a kol., 1996). Praktické poznatky a metodické príručky boli vhodnou bázou aj pri príprave nového zákona č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Za obdobie účinnosti zákonov o posudzovaní vplyvov na životné prostredie (zákona č. 127/1994 Z. z. a zákona č. 24/2006 Z. z.) bolo posúdených vyše 3 200 stavieb, zariadení a činností, výsledkom čoho je rovnaký počet zámerov a stovky správ o hodnotení vplyvov. Od nadobudnutia účinnosti zákona č. 24/2006 Z. z. sa výrazne zintenzívil proces posudzovania strategických dokumentov. Od 1. 2. 2006 do 14. 9. 2007 bolo už posúdených, resp. posudzovaných viac ako 130 strategických dokumentov, z toho 50 územnoplánovacích dokumentácií. Pritom počet všetkých posudzovaných strategických dokumentov (zásadných rozvojových koncepcií a územnoplánovacích dokumentácií) za viac ako 11 predchádzajúcich rokov (počas platnosti zákona č. 127/1994 Z. z.) odhadujeme na menej ako 60 (www.enviroportal.sk).

Z porovnania dokumentov o posúdení rovnakého druhu činností alebo stavieb, ako aj strategických dokumentov je nápadné, že spracované dokumenty nemajú porovnateľnú kvalitu, napriek zákonom určennej štruktúre a z nej vyplývajúcej obsahových informácií. Značne sa líšia podľa zvolených metód, detailnosti a úrovne spracovania (presnosti a exaktnosti informácií). Často sa zanedbávajú požiadavky na úplnosť, jednoznačnosť a spoľahlivosť textových infor-

mácií i kartografických príloh. Vo veľkej miere to súvisí s profesijným zložením a odbornou zdatnosťou pracovného kolektívu, ktorý dokumentáciu vypracúva. Dôležitú úlohu zohráva aj navrhovateľ, resp. obstarávateľ dokumentácie, ktorý máva striktné požiadavky na obsah, rozsah i čas vypracovania dokumentu, podobne ako rozsah a kvalita podkladových informácií.

V budúcnosti sa bude preto treba zamerať na vypracovanie metodických a informačných štandardov pre jednotlivé časti dokumentácie (najmä zámery a správy o hodnotení vplyvov), ako aj na vypracovanie grafických príloh (vizualizácia, legendy a kartografické spracovanie máp). Odchýlky v spracovaní dokumentácie sa totiž prejavujú v navrhovaných opatreniach na zmiernenie nepriaznivých vplyvov, čo nezabezpečí porovnateľnú kvalitu životného prostredia po realizácii činností alebo stavieb. Obzvlášť naliehavé je rozpracovanie metodík komplexného zhodnotenia súčasných environmentálnych problémov, celkovej kvality životného prostredia (otázky citlivosti územia), metodiky priestorovej syntézy vplyvov činnosti v území a komplexného posúdenia vplyvov činnosti v území.

Druhý, rovnako významný problém v spracúvaní dokumentov EIA a SEA, na ktorý treba položiť prvoradý dôraz, je uplatňovanie princípu udržateľného rozvoja ako základnej koncepcie dokumentácií EIA a SEA. Jednota dimenzií tejto koncepcie musí byť základným kritériom každej časti spracúvanej dokumentácie v koncepcnej podobe, i vzhľadom na dokumenty udržateľného rozvoja SR na lokálnej, regionálnej i celoštátnej úrovni.

Vypracovanie článku bolo podporené z projektu KEGA č. 3/5149/07 Medziuniverzitná obsahová integrácia študijných programov zameraných na krajinné plánovanie.

Literatúra

- Antrag des Freistaates Bayern zum Vorschlag fuer eine Richtlinie des Rates ueber die Pruefung der Umweltauswirkungen bestimmter Plane and Programme KOM(96) edg., Ratsdok. 70/97 BR-Drs. 277/97, Freistaat, Bayern, München, 1997.
- Belčáková, I.: Nové trendy strategického environmentálneho hodnotenia v územnom plánovaní. Dizertačná práca. Bratislava : Prírodovedecká fakulta UK, 2001, 132 s.
- Belčáková, I.: Strategické environmentálne hodnotenie vo väzbe na plánovanie rozvoja sídiel a regiónov. Habilitačná práca. Bratislava: FA STU, 2006, 112 s.
- Drdoš, J., Ondrášik, R., Soták, Š., Vrana, K., Bedrna, Z., Ružičková, H., Kalivodová, E., Hrnčiarová, T., Zlochová, J.: Metodická príručka k zákonu NR SR č. 127/94 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie – časť Ekologická únosnosť. Bratislava : Pedohyg., MŽP SR, 1996.
- Drdoš, J.: Posudzovanie vplyvov na životné prostredie. In: Drdoš, J., Michaeli, E., Hrnčiarová, T.: Geoekológia a environmentalistika. Environmentálne plánovanie v regionálnom rozvoji. Prešov : FHPV PU, 2005, s. 91 – 104.
- Drdoš, J., Hrnčiarová, T.: Únosnosť – metodika na stanovenie limitov využívania krajiny. Folia Geographica, 8, 2005, s. 219 – 232.
- Kozová, M., Drdoš, J., Pavličková, K., Úradníček, Š., Husková, V. a kol.: Posudzovanie vplyvov na životné prostredie. II. diel. Komentár ku krokom posudzovania vplyvov činností s príkladmi odporúčaných postupov a metód. Bratislava : ŠEVT, 1995, 183 s.
- Kozová, M., Bedrna, Z. (eds.): Krajinnoekologické metódy v regionálnom environmentálnom hodnotení. Bratislava : Univerzita Komenského, 2003, 192 s.
- Kozová, M.: Strategické environmentálne hodnotenie ako nástroj pre zabezpečenie udržateľného rozvoja regiónov. Acta Geographica Univ. Comeniana, 2006, 47, s. 99 – 108.
- Pavličková, K., Antalová, S., Bašovský, O., Kalivodová, E., Soták, Š., Úradníček, Š., Vrana, K., Zaliberová, M.: Stanovenie kritérií pre určovanie závažných vplyvov presahujúcich štátne hranice Slovenskej republiky. Analytická štúdia. Bratislava : PEDOHYD, Centrum EIA PRIF UK, 1996, 81 s.
- Pavličková, K., Husková, V., Luciak, M.: Metodický postup pre hodnotenie vplyvov na životné prostredie presahujúcich štátne hranice. Bratislava : Centrum pre posudzovanie vplyvov na životné prostredie PRIF UK, MŽP SR, 1997.
- Úradníček, Š., Gašpariková, B., Kozová, M.: Posudzovanie vplyvov na životné prostredie, EIA (Environmental Impact Assessment) I. diel. Zákon s komentárom. Edícia Komentované zákony v životnom prostredí. Bratislava : ŠEVT, 1994, 196 s.
- [http:// enviportal.sk](http://enviportal.sk) – 31. 3. 2007

Prof. RNDr. Mária Kozová, CSc., Katedra krajinnej ekológie PRIF UK, Mlynská dolina B-2, 842 15 Bratislava, kozova@fns.uniba.sk

Prof. RNDr. Ján Drdoš, DrSc., Katedra geografie a regionálneho rozvoja Fakulty humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity, Nám. Legionárov 3, 080 01 Prešov, jan-d@pobox.sk

Doc. RNDr. Katarína Pavličková, CSc., Katedra krajinnej ekológie PRIF UK, Mlynská dolina B-2, 842 15 Bratislava, pavlickova@fns.uniba.sk

Doc. RNDr. Ingrid Belčáková, PhD. Ústav urbanizmu Fakulty architektúry STU, Námestie slobody 19, 812 45 Bratislava, belcakova@fa.stuba.sk